

Breunese kreeg daar heel wat over te horen! Verscheidene van zijn staf-officieren brachten onder zijn aandacht dat hij volledig op de verkeerde weg was.

Al die tijd had Breunese geen enkel contact gezocht met secretaris-generaal Snouck Hurgronje en hij deed dat evenmin toen hij, opnieuw onder pressie van Bethmann, op de dag waarop de oprichting van het Vrijwilligers-legioen bekendgemaakt werd (10 juli), een rondschriften deed uitgaan dat een duidelijke vorm van steunverlening aan de ronselarij was: kampcommandanten moesten vrijwilligers die zich wilden laten keuren, gratis vervoer op kosten van de Arbeidsdienst aanbieden. 'Ik voeg hieraan nog toe', schreef Breunese, 'dat de kandidaten na afloop van de oorlog desgewenst wederom in dezelfde functie bij de NAD als waarin zij werkzaam waren, zullen worden herplaatst.'¹

Een week later (17 juli) knoopte Bethmann hierbij aan. Per brief stelde hij Breunese de eis dat deze de sociale regeling voor de vrijwilligers uit de Arbeidsdienst zou verbeteren en bovendien in een nieuw rondschriften zou 'betonen, dass seitens der Führung der NAD freiwillige Meldungen erwünscht sind und begrüsst werden.'² Nu ging Breunese toch wel aarzelen – en nu zocht hij Snouck Hurgronje op aan wie hij, zonder iets te zeggen van zijn circulaire van 23 juni en 10 juli, Bethmanns jongste brief voorlegde. Snouck bracht onder zijn aandacht dat geen enkele vorm van medewerking verleend mocht worden aan de militaire dienst van Nederlanders aan het oostelijk front, Breunese zei dat hij dat standpunt aan Bethmann zou overbrengen en keerde naar zijn bureau terug. Daar lag wéér een brief van Bethmann op hem te wachten! En wèlk een brief: het gehele kader van de Arbeidsdienst, schreef Bethmann zu, moest grondig gezuiverd worden, '*gleichfalls nach langer Überlegung möchte ich Ihnen nun doch den Vorschlag machen, den germanischen Gruss im Arbeitsdienst einzuführen*'; het doel van een en ander moest zijn, '*den Niederlanden einen nationalsozialistischen Arbeitsdienst zu geben der nicht deutschfeindlich eingestellt ist*'.³

'Hiermee was de maat vol', tekende Breunese aan.⁴ Maar het duurde toch nog twee weken voor zij overliep. Dat was eerst het geval toen Seyss-Inquart definitief bepaalde dat de Hitlergroet ingevoerd moest worden, zij het in eerste instantie uitsluitend in de kleine Arbeidsdienst voor meisjes waar alleen kinderen uit NSB-gezinnen inzaten; bovendien handhaafde de *Reichskommissar* de eis van een grondige zuivering van het gehele kader. Een dag later, 1 augustus, deelde Breunese met een door tranen verstikte stem aan de afdelingshoofden van zijn hoofdkwartier mee dat hij aftrad.

¹ Tekst in a.v., 22 juli 1941. ² Tekst in a.v., 17 juli 1941. ³ A.v. ⁴ A.v.